

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

**Developing the standards of the listening and speaking skills for the
First - term primary school students**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۲/۳۰؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۱۱/۱۸

M. Najafi (Ph.D) M. Dadras (Ph.D)
M. Dastjerdi (Ph.D) R.M. Sahrae (Ph.D)

معصومه نجفی پازکی^۱ محمد دادرس^۲
مهدی دستجردی کاظمی^۳ رضا مراد صحرائی^۴

Abstract: This study intends to identify and develop the listening and speaking skills of the Persian Language teaching standards for the First - term primary school students of Iran. It is a qualitative research and is conducted in two sections: primarily, the standards of language skills were extracted by studying the international curricula in other countries. Afterwards, the standards of Persian language teaching skills were developed by conducting a focus group. Further, the analyzed contents were a set of curricula provided in developed countries. Three documents were chosen: Language arts standards of Georgia department of education and The Washington State Early Learning and Development Guidelines: Birth through 3rd Grade from the United States and the curriculum for language arts and literacy from the United Kingdom. The results suggested that Listening and speaking skills in Persian Language Teaching can be divided into sub-skills such as Audio Processing, Grammar Awareness, Discourse and Literary Enjoyment according to the three components of structure, content and function introduced by Crystal (1987) and Lahi (1988). It is worthy of note that learning these sub-skills helps the students achieve communicative competence; in other words, according to Hymes (1972), Canale and Swain (1980), acquiring such skills means creating the grammatical, social and strategic competence.

Key words: Persian Language teaching, Listening, Speaking, primary school, Standards, Language Skill

چکیده: هدف پژوهش شناسایی و تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن دوره اول ابتدایی است. اجرای این تحقیق کیفی است در دو بخش انجام شد: ابتدا با مطالعه پیشینه برنامه‌درسی سایر کشورها استاندارد مهارت‌های زبانی استخراج شد. سپس با برگزاری جلسات گروه کانونی استاندارد آموزش مهارت‌های زبان فارسی تدوین شد. محتوای مورد بررسی، برنامه درسی کشورهای پیشرفته بود و برنامه درسی واکنگتن، جرجیا و انگلستان انتخاب شد. نتایج طرح نشان داد در آموزش زبان فارسی با توجه به سه مؤلفه ساختار، محتوا و کاربرد کریستال (۱۹۸۷) و لاهی (۱۹۸۸)، می‌توان مهارت زبانی گوش دادن و سخن گفتن را به خرده‌مهارت‌های پردازش شنیداری، دستورآگاهی، گفتمان و التذاذ ادبی تقسیم کرد. با آموزش این خرده مهارت‌ها در پایان دوره اول ابتدایی دانش‌آموزان به توانش ارتباطی دست خواهند یافت؛ به بیان دیگر کسب این توانایی به معنی ایجاد توانش دستوری، توانش اجتماعی و توانش راهبردی هایمز (۱۹۷۲) و کنل و سواين (۱۹۸۰) خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان فارسی، گوش دادن، سخن گفتن، دوره اول ابتدایی، استاندارد، مهارت‌های زبانی

۱. عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (نویسنده مسئول) Najafimasoume@Yahoo.Com
۲. عضو هیئت علمی دانشگاه تهران Dadras @ut.ac.ir
۳. عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی Dastjerdi_Ir@Yahoo.Com
۴. عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی Rezasahrae@Yahoo.Com

مقدمه

توانش زبانی^۱ که اکثراً به عنوان هنرهای زبانی^۲ در حوزه زبان‌آموزی و منابع مرتبط با زبان مطرح است، از دو مفهوم زبان و هنرها تشکیل شده است (بلاک و پرسلی^۳، ۲۰۰۲). زبان از نظر بلاک و پرسلی (۲۰۰۲) نظام ساختاریافته قواعدی است که برای برقراری ارتباط با دیگران مورد استفاده قرار می‌گیرد و زمانی که دو نفر یا تعداد بیشتری از افراد روی یک کلمه یا عبارت برای بازنمایی چیزی، اندیشه‌ای، احساسی یا تجربه واحدی به توافق می‌رسند، خلق می‌شود. هنرها نیز همان استفاده از مهارت، دانش، فرایندها و تخیلات کسب شده برای تولید آثار و کارهایی در جهت ایجاد ارتباط و تفاهم معنی‌دار است. از نظر بلاک هنرهای زبانی شامل صحبت‌کردن، گوش‌دادن، خواندن، نوشتن، مشاهده‌گری^۴ و ارائه^۵ می‌باشد. چهار مورد اول از دیرباز مهارت زبانی محسوب شده‌اند و با رشد رسانه‌های دیداری، مشاهده‌گری و ارائه نیز به آنها اضافه شده‌اند.

براونه^۶ (۲۰۰۱) فهرستی بلند از کاربردهای زبان شفاهی (گوش دادن و سخن گفتن) در مدرسه و بیرون از مدرسه برای کودکان به دست داده است. این کاربردها هم در ارتباطات بینافردی و هم در کارهای درسی و آموزشی مفید و جاری هستند. برخی از این کاربردها در زیر آورده شده‌اند:

- اجرا کردن
- موشکافی کردن
- درک و فهم خود و دیگران را
- دستورالعمل‌ها
- ارزیابی کردن
- واری کردن
- پرسیدن و پاسخ دادن
- بازخواست کردن
- احساسات و عواطف را بیان

1. Language Competence
2. Language Arts
3. Block&Pressley
4. Viewing
5. Representing
6. Browne

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

• به پرسش‌ها	• بازخوانی کردن	• کردن
• بحث کردن	• بازگفتن	• بیان ترتیب و توالی رخدادها
• روشن کردن	• استدلال کردن	• نظرپردازی
• تغییر دادن	• اندیشیدن	• خیالپردازی
• شرح دادن	• تبادل نظر کردن	• دعوت کردن و فراخواندن

دقت در این کارهای زبانی به وضوح اهمیت گوش دادن و سخن گفتن را در مدرسه و در زندگی روزمره کودکان هویدا می‌کند.

ساورز^۱ (۲۰۰۰) ضمن معرفی توانش‌های زبانی مختلف ذیل توانش شنیداری به مهارت‌های شنیداری مختلف و روش‌های گوناگون تقویت آنها اشاره می‌کند. وی انواع مهارت‌های شنیدن (تمایزی، درکی، انتقادی، التذازی، خلاقانه، عاطفی) را معرفی کرده است و ذیل توانش گفتاری ضمن یادکردی از نظریه هایمز (۱۹۷۲) به مهارت‌های گفتاری در محیط‌های اجتماعی مختلف و مهارت‌های کاربردی زبان شفاهی اشاره کرده است. منظور وی از توانش گفتاری عبارتست از کاربرد زبان برای بیان مجازی و استعاره زبانی به معنای عام و نه ادبی آنها. این کاربردها در بیان جوک‌ها، مثل‌ها، متلک‌ها، گوشه و کنایه، بازی‌های زبانی، بازی‌های واژگانی، درخواست‌های غیرمستقیم و کاربردهای محترمانه، مودبانه، تهدیدآمیز، مظلومانه، ملتمسانه و مانند این‌ها دیده می‌شوند.

ماکادو^۲ (۲۰۱۰، ۲۰۱۲) به رابطه جدی میان توانایی‌های اطرافیان کودک با توانش‌های زبانی او از همان آغاز نوزادی اشاره دارد. وی معتقد است این والدین، معلمان و مربیان هستند که می‌توانند با روش‌های مختلف مانند داستان‌گویی و بازی‌های نمایشی موجب تقویت توانش‌های زبانی کودکان و تسری این مهارت‌ها از محیط‌های آشنا به محیط‌های ناآشنا شوند. از آنجایی که آنچه در کلاس درس کمال اهمیت را دارد همین توانش‌های

1. Sowers
2. Machado
۱۰۵

زبانی در گفتمان آموزشی و مدرسه است، وی بیان کرده است که باید همه ابعاد توانش زبانی را مورد توجه قرار داد.

برنامه زبان‌آموزی دوره ابتدایی به مهارت‌های زبانی می‌پردازد و هدف اصلی آن، ایجاد توانش ارتباطی^۱ در دانش‌آموزان است. محققان از اصطلاح توانش ارتباطی برای توصیف مجموعه پیچیده‌ای از توانایی‌ها که در کاربرد زبان وجود دارد، استفاده می‌کنند؛ این توانایی‌ها عبارتند از:

❖ شناخت مربوط به موقعیت و شرایط فیزیکی و اجتماعی و فرهنگی که در آن برقراری ارتباط رخ می‌دهد؛

❖ شناخت مربوط به افراد و نقش‌های اجتماعی آنها در این موقعیت‌ها و شرایط؛

❖ شناخت مربوط به اهداف تعامل بین افراد؛

❖ مهارت در انجام توالی از اعمال، برای برقراری ارتباط موفق (دستیابی به اهداف) که شامل زبان نیز هست؛

❖ شناخت مربوط به عناصر عاطفی در برقراری ارتباط (برقراری ارتباط غیرکلامی، لحن)؛

❖ شناخت مربوط به ساختار دستوری و معانی کلماتی که در زبان نوشتاری یا گفتاری استفاده می‌شوند؛

❖ شناخت مربوط به هنجارهای برقراری ارتباط، که عبارت است از قواعد یا استانداردهایی که برای مشخص کردن روابط اجتماعی در برقراری ارتباط وجود دارد؛

❖ شناخت مربوط به سبک ساختارها یا اشکالی که برقراری ارتباط به خود می‌گیرد مثل داستان، گفتار رسمی یا مکالمه غیر رسمی، این مؤلفه‌های رشد زبان با یکدیگر در ارتباط بوده و تداخل دارند (هایمز^۲، ۱۹۷۲؛ به نقل از NEG^۳، ۱۹۹۵).

کنل و سوائین^۱ (۱۹۸۰) ابعاد توانش ارتباطی را در سه حوزه زیر طبقه‌بندی کرده اند:

1. Communicative Competence
2. Hymes
3. National Education Goals Panel

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

- ❖ توانش دستوری: دانش زبانی است شامل دانش صرفی و نحوی زبان.
 - ❖ توانش اجتماعی: به کاربرد زبان در بافت اجتماعی می‌پردازد و افراد با استفاده از توانش اجتماعی می‌توانند متناسب با مخاطب و موقعیتی که در آن هستند، سخن گویند.
 - ❖ توانش راهبردی: در گفتمان، گوینده به کمک توانش راهبردی می‌تواند به هدفی که از صحبت کردن دارد، دست یابد.
- زبان‌آموزان با کسب توانش ارتباطی در پایان دوره ابتدایی به توانایی‌های زیر مجهز می‌شوند:
- ❖ شناسایی ویژگیهای عمومی زبان (توانش دستوری)
 - ❖ شناسایی زبان به منظور ابزار ارتباط (توانش اجتماعی)
 - ❖ شناسایی زبان به عنوان ابزار موفقیت در دستیابی به اهداف در زندگی روزمره (توانش راهبردی)
- راه ایجاد توانش ارتباطی، آموزش چهار مهارت زبانی (گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن) در تمامی سطوح آنهاست. بدیهی است مسیر آموزش هر مهارت باید کاملاً روشن و هموار باشد تا زبان‌آموز به توانش مورد نظر دست یابد. مسئله پژوهش حاضر شناسایی سیر آموزش مهارت گوش دادن و سخن گفتن از پیش دبستان تا سوم ابتدایی (دوره اول ابتدایی) است؛ به بیان دیگر این تحقیق بر آن است تا استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن دوره اول ابتدایی را تدوین کند. به این ترتیب آموزش مهارت‌های زبان فارسی در مهارت گوش دادن و سخن گفتن براساس نقشه استانداردها انجام خواهد شد و طبق این نقشه معلوم خواهد بود دانش‌آموز تا پایان اول ابتدایی در مهارت گوش دادن و سخن گفتن به چه سطحی باید برسد در دوم چگونه این سیر ادامه می‌یابد و در پایان سوم که اتمام دوره اول ابتدایی است دانش‌آموز در مهارت گوش دادن و سخن گفتن به چه توانمندی‌هایی مجهز شده است.

ضرورت و اهمیت مسئله

کودک با فراگیری زبان به نظامی که دارای پیچیدگی و قدرت باورنکردنی است دست می‌یابد. توانایی برقراری ارتباط کارآمد با سایر افراد برای داشتن عملکرد مؤثر در دنیای کنونی، ضروری است. لازم است کودکان بتوانند از زبان به عنوان ابزاری برای بیان افکار، احساسات، و ایده‌هایشان به سایرین و برای دریافت و تفسیر پیام‌های فرستاده شده از سوی دیگران استفاده کنند. از دیدگاه آموزشی، قابلیت‌های زبانی و سوادآموزی از ارزش بالایی در نزد مربیان برخوردار بوده و این قابلیت‌ها به عنوان جزء ضروری موفقیت در مدرسه در نظر گرفته می‌شوند. از دیدگاه رشدی، زبان از طریق فراهم آوردن نمادهایی که به بازنمایی مفاهیم می‌پردازند، نقشی حیاتی در رشد شناخت دارد. از دیدگاه عملکردی، توانایی برقراری ارتباط کارآمد، هم از طریق زبان شفاهی و هم از طریق کلمات نوشتاری، برای انجام دامنه گسترده‌ای از فعالیت‌هایی که مشخصه زندگی روزمره هستند، ضروری است (شاخص‌های یادگیری و رشد اولیه ایالت واشنگتن، ۲۰۰۵).

در اهمیت استانداردهای زبانی دوره دبستان می‌توان به آموزه‌های هلیدی (۲۰۱۴)، (۲۰۱۶) توجه کرد. وی در رویکرد خود به زبان و نیز به یادگیری برای زبان، دو نقش و یا وظیفه اصلی قائل است. اولین کارکرد مهم زبان عبارتست از اندیشیدن درباره جهان درونی و بیرونی و بازنمایی اندیشگانی آنها؛ به بیان دیگر زبان ابزار فهمیدن، فکرکردن و یادگرفتن است. دومین کارکرد مهم زبان برقراری ارتباط بینافردی است. هلیدی (۲۰۱۶) مطرح کرده است تفاوت گفتمانی میان زبان روزمره با زبان مدرسه و آموزش است. وی با بررسی تحول تاریخی ۵۰۰ ساله گونه نوشتاری و آموزشی زبان انگلیسی این تفاوت‌ها و مسیر تحولی آنها را نمایانده است. بر اساس همین دو گونه گفتمان، هلیدی به دو نوع یادگیری اشاره دارد: یکی یادگیری عامیانه و روزمره و دیگری یادگیری آموزشی، رسمی

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

و مدرسه‌ای. وی تاکید می‌کند دوری و نزدیکی و آشنایی و ناآشنایی کودکان با این دو گونه زبانی به شدت بر پیشرفت تحصیلی ایشان به ویژه در دوره دبستانی مؤثر است.

پیشینه پژوهش

هوسپیان (۱۳۸۵) با تمرکز بر دوره پیش‌دبستانی، برنامه درسی واشنگتن را مطالعه و تحلیل کرد. وی در گزارش بررسی خود این چنین آورده است: سال‌های اولیه زندگی یعنی از بدو تولد تا ۵ سالگی، بدون شک استثنایی‌ترین و سریع‌ترین دوران رشد در مورد کودکان خردسال^۱ محسوب می‌شوند. به طور کلی نوزادان که از بدو تولد کاملاً به بزرگسالان وابسته‌اند، به طور معجزه آسایی به کودکان مستقلی تبدیل می‌شوند که توانایی راه رفتن، حرف زدن، نوشتن و پرسیدن سؤالات معنی‌دار را کسب می‌کنند. در واقع این سال‌های اولیه زندگی، تحت عنوان سال‌های سحرآمیز شناخته شده‌اند (دفتر آموزش عمومی واشنگتن، ۲۰۰۵).

با در نظر گرفتن اهمیت سال‌های اولیه زندگی و نقش مؤثر افراد متعدد در روند رشد کودکان خردسال، عاقلانه به نظر می‌رسد که انتظارات خود را از کودکان در خصوص اینکه «چه چیزهایی را باید بدانند» و «چه کارهایی را باید بتوانند انجام دهند»، به طور واضح بیان کنیم. این انتظارات که تحت عنوان استانداردها یا شاخص‌های یادگیری اولیه نامیده می‌شوند، اطلاعاتی ضروری برای افرادی که کودکان خردسال را دوست دارند، از آنها مراقبت می‌کنند و به آنها آموزش می‌دهند. ایجاد می‌کنند (دفتر آموزش عمومی واشنگتن، ۲۰۰۵).

حال این سوال پیش می‌آید که این شاخص‌ها چه هستند؟ شاخص‌ها مجموعه‌ای از استانداردهای یادگیری اولیه را ایجاد می‌کنند. این استانداردها، شامل مهارت‌هایی هستند که کودکان خردسال باید در زمانی مشخص در پایان هر یک از چهار مرحله مهم

۱. براساس نظر سازمان جهانی آموزش و پرورش خردسالی در سال ۲۰۰۵، منظور از کودکان خردسال، کودکان دوره سنی بدو تولد تا سن ورود به مدرسه می‌باشد.

2. Washington State Office Of Superintendent Of Public Instruction.

رشدی بدانند و توانایی انجام آنها را داشته باشند. چهار مرحله مهم رشدی عبارتند از: بدو تولد تا ۱۸ ماهگی؛ ۱۸ تا ۳۶ ماهگی؛ ۳۶ تا ۶۰ ماهگی؛ ۶۰ تا سن ورود به آمادگی (دفتر آموزش عمومی واشنگتن، ۲۰۰۵). در اینجا شاخص‌های مربوط به دوره پیش‌دبستان (مرحله چهارم رشد) ارائه می‌شود.

جدول (۱). واژگان درکی پیش‌نیاز

مؤلفه: واژگان	
هدف: کودکان از واژگان درکی استفاده می‌کنند	
شاخص‌ها	<ul style="list-style-type: none"> • به تدریج پاسخ‌های صحیح‌تری را به تعداد کلمات فنی و اختصاصی بیشتری ارائه می‌دهد (برای مثال، متخصص اطفال، پزشک کودک است). • هم معناها (کلماتی که معنی یکسانی دارند) و بعضی متضادها (کلماتی که متضاد یکدیگر هستند) را می‌فهمد. • واژگان جدید که در مکالمه‌ها، فعالیت‌ها و داستان‌ها به کار می‌روند را درک می‌کند.

جدول (۲). واژگان بیانی پیش‌نیاز

مؤلفه: واژگان	
هدف: کودکان از واژگان بیانی استفاده می‌کنند	
شاخص‌ها	<ul style="list-style-type: none"> • با استفاده از کلمات مناسب افکار انتزاعی را بیان می‌کند. • معنی کلمات را با کمک ارائه می‌نماید (برای مثال، سگ حیوانی با چهار پا است). • از کلمات چندگانه برای توصیف افکار استفاده می‌کند (برای مثال زمانی که در مورد مراقبین اصلی صحبت می‌کند - "مادر/پدر" "والدین"). • با جملات کامل صحبت می‌کند.

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

جدول (۳). دستور پیش نیاز

مؤلفه: دستور و نحو	
هدف: کودکان در دستور و نحو پیشرفت نشان می دهند	
شاخص ها	<ul style="list-style-type: none"> • جملات را در یک توالی منطقی به کار می برد. • از جملاتی، هر چند در سطح اولیه، که به لحاظ دستوری، از نظر مطابقت فاعل / فعل صحیح هستند استفاده می کند. • از جملات پیچیده که شامل بیش از یک الگوی فاعل، مفعول، فعل است، با اضافه کردن بند پایه به جمله استفاده می کند. • از زمان افعال به طور مناسبی استفاده می کند. • به تدریج متوجه می شود که در چه مواقعی جملات ساده معنی ندارند. • به تدریج از جملات طولانی تر و پیچیده تر استفاده می کند.

جدول (۴). درک و معنی پیش نیاز

مؤلفه: درک	
هدف: کودکان درک و معنی را در زبان نشان می دهند	
شاخص ها	<ul style="list-style-type: none"> • دستورات و درخواست های چند مرحله ای را انجام داده و تکرار می کند. • جملات پیچیده را به کار می برد و درک می کند. • با زبان بازی می کند (برای مثال، طنزها، معماها و کلمات با معانی دو گانه). • از طریق نقاشی، نیایش، یا شعر یک داستان را باز نهایی می کند. • داستان های ساده را با حفظ توالی بازگویی می کند. • یک دستورالعمل را برای فرد دیگر تکرار می کند.

جدول (۵). زبان شفاهی پیش‌نیاز

مؤلفه: زبان شفاهی	
هدف: کودکان از زبان شفاهی برای اهداف مختلف استفاده می‌کنند	
شاخص‌ها	<ul style="list-style-type: none"> • جزئیات یک حادثه یا واقعه‌ای که اخیراً اتفاق افتاده است را توصیف می‌کند. • در داستان‌هایی که نقل می‌کند، به توصیف شخصیت‌ها و حوادث می‌پردازد. • از زبان شفاهی برای بیان هیجانات و افکار استفاده می‌کند. • از گوش دادن به داستان‌های مربوط به فرهنگ‌های مختلف لذت می‌برد. • از داستان پردازی لذت می‌برد. • برای اینکه دیگران را بخنداند، لطیفه تعریف می‌کند. • کلمات ساختی می‌سازد.

جدول (۶). گوش داد نپیش‌نیاز

مؤلفه: گوش دادن	
هدف: کودکان به زبان گوش داده، آن رادرك می‌کنند.	
شاخص‌ها	<ul style="list-style-type: none"> • بیش از ۱۵ دقیقه به کتابی که برایش خوانده می‌شود یا داستانی که گفته می‌شود توجه نشان می‌دهد. • به کل مکالمه داستان بدون قطع کردن صحبت گوینده توجه نشان می‌دهد. • در مکالمه‌ها و بحث‌های گروهی به دیگران گوش داده و پاسخ می‌دهد. • لحن‌ها و آهنگ‌های مختلف رادرك می‌کند. • به دستورالعمل‌ها و مکالمه‌ها گوش داده و آنها رادرك می‌کند. • به داستان‌هایی که از طریق نوار پخش می‌شوند، گوش می‌دهد. • هم‌زمان با گوش کردن به داستانی که از طریق نوار پخش می‌شود به کتاب مربوط به آن داستان نگاه می‌کند.

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

جدول (۷). برقراری ارتباط پیش‌نیاز

مؤلفه: برقراری ارتباط شفاهی و نوشتاری	
هدف: کودکان به طور کارآمد ارتباط برقرار می‌کنند	
شاخص‌ها	<ul style="list-style-type: none"> ● بیان نظرات یا پرسیدن سئوالات مکالمه‌ای را شروع می‌کند. ● ایده‌ای را به شیوه‌های مختلف بیان می‌کند. ● سبک ارتباطی را با شنونده تنظیم می‌کند (برای مثال، هنگام صحبت با یک کودک خردسال‌تر از کلمات ساده استفاده می‌کند). ● در بازگویی یک داستان یا حادثه صداهای شخصیت‌ها را به کار می‌برد. ● برای انتقال ایده‌ها و حوادث، تصاویری را با حدی از جزئیات رسم می‌کند. ● می‌داند که نوشتن در انتقال اطلاعات یا پیام‌ها چه نقشی دارد (برای مثال، سعی می‌کند تا یک عبارت کوتاه را برای سلام و احوال‌پرسی بنویسد).

جدول (۸). آداب ارتباط اجتماعی پیش‌نیاز

مؤلفه: آداب ارتباط اجتماعی	
هدف: کودکان آداب ارتباط اجتماعی را درک کرده و به کار می‌برند	
شاخص‌ها	<ul style="list-style-type: none"> ● از زبانی که متناسب با شنونده‌ها است به شیوه مناسبی استفاده می‌کند (برای مثال، در صحبت با همسالان و بزرگسالان از کلمات مختلف استفاده می‌کند). ● بسته به هدف (برای مثال، گفتن داستانی، دریافت اطلاعات، درخواست برای کمک، غیره) از زبان به طور مناسب استفاده می‌کند. ● لحن و بلندی صدایش را متناسب با موقعیت‌های مختلف تنظیم می‌کند (برای مثال، زمانی که کودکی خواب است، با نجوا صحبت می‌کند). ● به سلام و احوال‌پرسی و پرسش‌ها پاسخ می‌دهد.

در ادامه مطالعه هوسپیان (۱۳۸۵)، دستجردی کاظمی (۱۳۹۵) نیز برنامه زبان‌آموزی واشنگتن (۲۰۱۲) را تحلیل و جداول زیر را برای دوره اول ابتدایی ارائه می‌کند.

جدول (۹). گوش دادن و سخن گفتن اول ابتدایی

▽ ایده‌هایی که باید با کودکان انجام داد:	▽ کودکان به تنهایی می‌توانند ...
گفتن و شنیدن (رشد طبیعی گفتار و زبان)	گفتن و شنیدن (رشد طبیعی گفتار و زبان)
<ul style="list-style-type: none"> • به همراه کودک داستانی را بخوانید و سپس از او درباره توالی اتفاقات بپرسید: اینکه کدام اتفاق در آغاز داستان، کدامیک در میان و کدامیک در پایان داستان بوده‌اند؟ 	<ul style="list-style-type: none"> • مهارت‌های شنیداری و دیداری خود را پیشرفته و کامل‌تر می‌کند.
<ul style="list-style-type: none"> • حتماً فرصت‌ها و زمانهایی را تمهید و تدارک کنید تا با کودک درباره موضوعات مختلف گفت و شنود داشته باشید. 	<ul style="list-style-type: none"> • از دستورات پیروی می‌کند، داستانها را بازمی‌گوید و اطلاعات دیدنی را تشریح و تعریف می‌کند.
<ul style="list-style-type: none"> • درباره کتابهای خوب و برنامه‌ها و فیلم‌های تلویزیونی و سینمایی دلخواه، با هم گفتگو کنید اگر کودک می‌خواست همین برنامه یا فیلم را بنویسد و بسازد آن را چگونه می‌نوشت تا متفاوت از آنچه الان هست بشود. 	<ul style="list-style-type: none"> • گفتگویی را در باب یک موضوع دلخواه شروع می‌کند. به توصیه‌ها و درخواستهای دیگران واکنش نشان می‌دهد. پرسشهایش را از دیگران می‌پرسد و به پرسشهای آنها پاسخ می‌دهد. پیگیری و توجه می‌کند که آیا دیگران منظورش را به درستی فهمیده‌اند یا نه!
<ul style="list-style-type: none"> • درباره مکانهایی که کودک دیده است، درباره خوبیها و بدیها و جذابیت‌های آن مکانها از کودک پرس و جو کنید. 	<ul style="list-style-type: none"> • شخصیتها و موقعیتها و حوادث اصلی یک داستان را با جزئیات توضیح می‌دهد.
<ul style="list-style-type: none"> • کودک را برای شرکت در گفتگوهای جمعی و گروهی تشویق کنید و از وی بخواهید که برای حرف زدن و شنیدن و پاسخ دادن به دیگران حتماً نوبت را رعایت کند. 	<ul style="list-style-type: none"> • در معرفی و توصیف افراد و مکانها و اشیا و حوادث و اتفاقات از جملات کامل و درست استفاده می‌کند.
	<ul style="list-style-type: none"> • به راحتی از کلمات جدید و نو استفاده می‌کند.

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

جدول (۱۰). گوش دادن و سخن گفتن دوم ابتدایی

<p>▽ ایده‌هایی که باید با کودکان انجام داد:</p>	<p>▽ کودکان به تنهایی می‌توانند ...</p>
<p>گفتن و شنیدن (رشد طبیعی گفتار و زبان)</p>	<p>گفتن و شنیدن (رشد طبیعی گفتار و زبان)</p>
<p>• با کودک درباره همه جزئیات و اتفاقات کوچک و بزرگ زندگی روزانه‌اش گفتگو کنید.</p>	<p>• به راحتی و با دقت گوش می‌دهد و بر گوینده و سخن وی متمرکز می‌شود.</p>
<p>• با کودک روش‌های ارتباط و تعامل بدون کلام و کلمات میان مردم را کشف و گفتگو کنید.</p>	<p>• نشان می‌دهد که شنیده‌ها را می‌فهمد.</p>
	<p>• در گفتگوهای گروهی فعالانه با روش‌های گوناگون مشارکت می‌کند: با ابراز عقیده کردن درباره گفته‌ها و عقاید دیگران، با پرسیدن و جواب دادن به پرسش‌ها تا اطلاع و آگاهی بیشتری کسب کند و موضوع گفتگو را عمیق‌تر دریابد.</p>
	<p>• نشان می‌دهد که در انتخاب و کاربرد زبان و لهجه و نیز رفتارهای غیرکلامی‌اش، وضع و حال شنوندگانش را مد نظر دارد.</p>
	<p>• اطلاعات و ایده‌های کلیدی و اصلی موجود در رسانه شنیداری یا از متنی که بلند خوانده شده را بازگو می‌کند.</p>

جدول (۱۱). گوش دادن و سخن گفتن سوم ابتدایی

▽ ایده‌هایی که باید با کودکان انجام داد:	▽ کودکان به تنهایی می‌توانند ...
گفتن و شنیدن (رشد طبیعی گفتار و زبان)	گفتن و شنیدن (رشد طبیعی گفتار و زبان)
<ul style="list-style-type: none"> • یک ظرف یا جعبه واژگانی برای خانواده تهیه کنید. همه اعضای خانه بایستی کلمات جدیدی را که هر روز می‌آموزند بنویسند و درون ظرف یا جعبه بیاگذارند و آنها را در گفتگوهایشان بکار ببرند. درباره دلایل کاربرد و بیان کلمات جدید با هم گفتگو کنید و حرف بزنید. 	<ul style="list-style-type: none"> • از انواع مهارت‌های شنیداریش برای تعبیر و تفسیر اطلاعات شنیده استفاده می‌کند.
<ul style="list-style-type: none"> • کودک را به گفتگوها و بحث‌های متنوع درباره موضوعات مختلف وارد کنید. از او بخواهید تا اظهارنظرش را شفاف‌تر، روشن‌تر و گسترده‌تر بیان کند. کودک را تشویق کنید که به سخن دیگران گوش کند و او نیز همین شفافیت و روشنی و گسترده‌گی را از دیگران بخواهد. 	<ul style="list-style-type: none"> • خواهان گفتگوها و مباحثات عمیق‌تر و جدی‌تری با موضوعات گسترده‌تر و متنوع‌تر است و در صورت نیاز توضیحات بیشتری را از گوینده می‌خواهد.

بهراد، متقیانی، جمشیدی و دستجردی کاظمی (۱۳۹۴) برنامه درسی زبان‌آموزی جرجیا را ترجمه کردند و استاندارد مهارت‌های زبانی از آمادگی تا دیپلم را نوشتند. بخش مربوط به دوره اول ابتدایی در این نوشتار به شرح زیر است:

جدول (۱۲). گوش دادن و سخن گفتن پیش‌نیاز

شاخص	ردیف
در گفتگوی غیر رسمی با همسالان و بزرگترها به آنها گوش می‌دهد و با آنها حرف می‌زند.	۱
از دستورات شفایی یک یا دو قسمتی پیروی می‌کند.	۲
کلمات هم قافیه را تشخیص می‌دهد.	۳
هنگام استفاده از زبان توصیفی / ربط دهی مجازی به یکدیگر، و بازگویی داستان‌ها، ارتباط گفتاری موثری را برقرار می‌کند.	۴
صداها را شفاهاً درهم می‌آمیزد و واژه می‌سازد.	۵
به گونه‌های متنوع ادبی نظیر داستان‌ها و شعرها گوش می‌دهد.	۶

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

ردیف	شاخص
۷	خزانه واژگان خود را غنی می‌سازد تا نشان دهنده رشد علاقه و دانش او باشد.
۸	توالی‌های شنیداری را مانند حروف، کلمات، اعداد و الگوهای آهنگین و قافیه دار را تکرار می‌کند.
۹	اشعار کوتاه، قافیه دار، آواز و قصه‌های دارای الگوهای تکراری و منظم را از بر می‌خواند.
۱۰	در گروه‌های کُر و نمایش خلاق شرکت می‌کند.

جدول (۱۳). گوش دادن و سخن گفتن اول ابتدایی

ردیف	شاخص
۱	به هنگام استفاده از زبان توصیفی، بیان تجارب و بازگو کردن داستان‌هایی که خوانده، شنیده و یا دیده، مطلب را به نحو مناسبی منتقل می‌کند.
۲	دامنه وسیعی از الگوهای زبانی و ساخت‌های جمله‌ای را بکار می‌برد.
۳	صداها را شفاهاً در هم می‌آمیزد تا کلمه بسازد.
۴	کلمات را به هجا بخش می‌کند.
۵	زبان شفاهی را به گونه‌ای تعدیل یا تغییر می‌دهد که مناسب با موقعیت باشد و این کار را از طریق بکار بستن قواعد گفتگو با همسالان و بزرگسالان انجام می‌دهد.

جدول (۱۴) گوش دادن و سخن گفتن دوم ابتدایی

ردیف	شاخص
۱	به سؤالاتی که بصورت شفاهی پرسیده می‌شوند، پاسخ می‌دهد.
۲	به هنگام استفاده از زبان توصیفی برای بیان تجارب و بازگو کردن داستان‌هایی که خوانده، شنیده یا دیده، مطلب را به نحو مناسبی منتقل می‌کند.
۳	دامنه وسیعی از الگوهای زبانی و الگوهای جمله سازی را بکار می‌برد.
۴	کلمات را بخش می‌کند.
۵	از دستورات شفاهی سه قسمتی پیروی می‌کند.
۶	اطلاعاتی را که بصورت شفاهی بیان شده‌اند به یاد می‌آورد و تعبیر و تفسیر می‌کند.
۷	بر اساس چگونگی کاربرد یک کلمه شفاهی در جمله، معنای آن کلمه را تعیین می‌کند.
۸	صداها را به صورت شفاهی در هم می‌آمیزد تا کلمه بسازد.
۹	خزانه واژگان خود را بالا می‌برد تا بازتاب میزان رشد علاقه و دانش او باشد.

ردیف	شاخص
۱۰	بین واقعیت و خیال تمایز قائل می‌شود.
۱۱	زبان شفاهی را به گونه‌ای تعدیل یا تغییر می‌دهد که مناسب با موقعیت باشد و این کار را از طریق بکار بستن قواعد گفتگو با همسالان انجام می‌دهد.
۱۲	به گونه‌های ادبی متنوعی از قبیل داستان‌ها و اشعار گوش می‌دهد.
۱۳	زبان شفاهی را برای مقاصد گوناگون مانند اطلاع رسانی، متقاعد سازی و تفریح و سرگرمی بکار می‌گیرد.
۱۴	در ارتباط کلامی یا شفاهی به مرور ساختارهای جمله‌سازی پیچیده بیشتری را بکار می‌برد.
۱۵	به هنگام ارتباط کلامی یا شفاهی از زبان فارسی استاندارد متناسب با سن یا پایه تحصیلی خود استفاده می‌کند.

جدول (۱۵). گوش دادن و سخن گفتن سوم ابتدایی

ردیف	شاخص
۱	در ارتباط کلامی یا شفاهی، به مرور ساختارهای جمله‌سازی پیچیده‌تری را بکار می‌برد.
۲	بر اساس چگونگی ارائه کلمه در یک جمله شفاهی، معنایش را تعیین می‌کند.
۳	به انواع گوناگون سوالاتی که بصورت شفاهی ارائه می‌شوند، بصورت مناسب و مقتضی پاسخ می‌دهد.
۴	به هنگام استفاده از زبان توصیفی برای بیان تجارب و بازگو کردن داستان‌هایی که خوانده، شنیده یا دیده، مطلب را به نحو مناسبی منتقل می‌کند.
۵	آواها را در هم می‌آمیزد تا کلمه بسازد.
۶	کلمات را بخش می‌کند.
۷	خزانه واژگان خود را بالا می‌برد تا بازتاب میزان رشد علاقه و دانش او باشد.
۸	زبان شفاهی را به گونه‌ای تعدیل یا تغییر می‌دهد که مناسب با موقعیت باشد و این کار را از طریق بکار بستن قواعد گفتگو با همسالان و بزرگسالان انجام می‌دهد.
۹	به گونه‌های متنوع ادبی گوش داده و پاسخ می‌دهد.
۱۰	زبان شفاهی را برای مقاصد گوناگون مانند اطلاع رسانی، متقاعد سازی و تفریح و سرگرمی بکار می‌گیرد.
۱۱	به هنگام ارتباط کلامی یا شفاهی از زبان فارسی استاندارد متناسب با سن یا پایه تحصیلی خود استفاده می‌کند.

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

دانای طوس (۱۳۸۹) در یک مطالعه تطبیقی برنامه درسی زبان‌آموزی انگلستان، سنگاپور، کانادا و استرالیا را بررسی کرد. این پژوهش، برنامه درسی ملی انگلستان (۲۰۰۷) را در چهار سطح کلیدی معرفی کرده است که سطح یک آن برای دانش‌آموزان ۵-۷ سال (پایه‌های اول و دوم) است.

دانش، مهارتها و شناخت لازم برای یادگیری گوش دادن در سطوح کلیدی (۱) در قالب دو مؤلفه آموزش داده می‌شود که عبارتند از: گوش دادن و تنوعات زبانی

مؤلفه گوش دادن

برای اینکه دانش‌آموزان به دیگران گوش فراداده، گفته‌های آنها را درک کرده و واکنش مناسبی ارائه دهند، باید یاد بگیرند:

- تمرکز خود را حفظ کنند؛
- نکات خاصی را که مورد علاقه آنهاست به خاطر بسپارند؛
- نظر بدهند؛
- به واکنشها (عکس‌لعمل‌های) دیگران گوش فرادهند؛
- برای شفاف کردن درک خود، سؤال بپرسند؛
- الگوهای آوایی زبان (مثل تکرار، قافیه، بازی با واژه‌ها) را تشخیص داده و نسبت به آنها عکس‌العمل نشان دهند.

مؤلفه تنوعات زبانی

دانش‌آموزان باید بیاموزند که چگونه گفتار تغییر می‌کند:

- در شرایط مختلف (برای مثال، درباره نحوه تغییر گفتار خود در موقعیت‌های رسمی فکر کنند)؛
- شنوندگان مختلف را در نظر داشته باشند (برای مثال ایجاد تغییر در گفتار خود هنگام صحبت کردن با افراد ناشناس).

سخن گفتن

دانش، مهارت‌ها و شناخت لازم برای یادگیری سخن گفتن در سطوح کلیدی (۱) و (۲) در قالب چهار مؤلفه آموزش داده می‌شود که عبارتند از: سخن گفتن، بحث گروهی و تعامل، نمایشنامه و تنوعات زبانی.

مؤلفه سخن گفتن

برای اینکه دانش آموزان واضح، روان و با اعتماد به نفس با مردم سخن بگویند، باید یاد بگیرند:

- با طرز بیان و آهنگ مناسب صحبت کنند؛
- کلمات را با دقت انتخاب کنند؛
- آنچه را که قصد دارند بگویند، سازماندهی کنند؛
- بر نکات اصلی تمرکز کنند؛
- جزئیات مربوط را بگنجانند؛
- نیازهای شنوندگان خود را مدنظر قرار دهند.

مؤلفه بحث‌ها و تعاملات گروهی

برای عضویت در گروه، دانش‌آموزان باید بیاموزند که:

- نوبتی صحبت کنند؛
- صحبت‌هایشان در راستای آن چیزی باشد که پیشتر گفته شد؛
- دیدگاه‌های متفاوت را در نظر بگیرند؛
- با مباحثه، ایده‌های خود را گسترش دهند؛
- برای نظرات و کارهای خود دلیل ارائه دهند.

مؤلفه نمایشنامه

برای شرکت در یک سری فعالیت‌های نمایشی، دانش‌آموزان باید بیاموزند:

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

- برای تشریح و بیان موقعیت‌ها، شخصیت‌ها و احساسات از زبان و حرکات بدنی استفاده کنند؛
- به صورت فردی و در تعامل با دیگران، به آفرینش و حفظ نقش‌ها بپردازند؛
- درباره نمایشی که تماشا کرده‌اند یا در آن شرکت داشته‌اند، نظری سازنده ارائه دهند.

مؤلفه تنوعات زبانی

دانش‌آموزان باید بیاموزند که چگونه گفتار تغییر می‌کند:

- در شرایط مختلف (برای مثال، درباره چگونگی تغییر گفتار خود در موقعیت‌های رسمی فکر کنند)؛
- شنوندگان مختلف را در نظر داشته باشند (برای مثال ایجاد تغییر در گفتار خود به هنگام سخن گفتن با افراد ناشناس)

پژوهش حاضر به پرسش‌های زیر پاسخ داده است:

۱. استانداردهای مهارت سخن گفتن و گوش دادن در ورود به دبستان چیست؟
۲. استانداردهای مهارت سخن گفتن و گوش دادن در پایه اول ابتدایی چیست؟
۳. استانداردهای مهارت سخن گفتن و گوش دادن در پایه دوم ابتدایی چیست؟
۴. استانداردهای مهارت سخن گفتن و گوش دادن در پایه سوم ابتدایی چیست؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر تحقیقی کیفی است که اجرای آن در چهار بخش زیر انجام شد:

۱. در بخش اول با استفاده از روش کتابخانه‌ای برنامه درسی سایر کشورها مطالعه و بررسی شد و استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن استخراج شد. جامعه پژوهش برنامه درسی کشورهای پیشرفته بود که با نمونه‌گیری در دسترس برنامه درسی واشنگتن، جرجیا و انگلستان انتخاب شد.

۲. در ادامه ۱۲ جلسه چهار ساعته (حدود ۵۰ ساعت)، جلسات گروه کانونی با حضور چهار متخصص زبانشناس و حوزه تعلیم و تربیت به منظور تدوین استانداردهای آموزش

مهارت گوش دادن و سخن گفتن زبان فارسی برگزار شد. برای این منظور ابتدا با مقایسه و بررسی استانداردها و حذف موارد مشابه فهرستی طولانی از استانداردها، اهداف و انتظارات به دست آمد که نظمی نداشت و پراکنده بود.

۳. بر اساس تعریف، رشد زبان عبارت است از اکتساب شکل‌ها و روندها، قواعد و عرف اجتماعی برای بیان و تفسیر افکار، احساسات و ایده‌ها. چنین دانشی دارای سه مؤلفه ضروری است: شکل^۱ (ساختار)، محتوا^۲ (معنی) و کاربرد^۳ (عملکرد). این مؤلفه‌های زبان را به طور رسمی تحت عنوان نحو^۴، معناشناسی^۵ و کاربردشناسی^۶ می‌نامیم (بلوم و لاهی ۷، ۱۹۷۸؛ کریستال ۸، ۱۹۸۷؛ لاهی، ۱۹۸۸). با توجه به سه مؤلفه ساختار، معنی و کاربرد، فهرست اهداف طبقه‌بندی شد. با دسته‌بندی اهداف در طبقات یاد شده، معلوم گردید که استانداردها و انتظارات مربوط به ساختار را می‌توان در دو خرده مهارت پردازش شنیداری و دستور آگاهی قرار داد؛ همچنین در طبقه معنی خرده مهارت گفتمان و در طبقه کاربرد خرده مهارت التذاذ ادبی شناسایی شد. به این ترتیب در تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن چهار خرده مهارت پردازش شنیداری، دستور آگاهی، گفتمان و التذاذ ادبی مورد توجه قرار گرفت.

۴. در پایان با توجه به ویژگی‌های زبان فارسی و شرایط و امکانات آموزشی ایران استانداردها مجدداً جرح و تعدیل شد. سپس با نگاهی فرایندی از پیش دبستان تا سوم این مسیر تعریف شد و خلاءهای آن تکمیل گردید.

-
1. Form
 2. Content
 3. Use
 4. Syntax
 5. Semantics
 6. Pragmatics
 7. Bloom & Lahey
 8. Crystal

یافته‌ها و پاسخ به سوال‌های پژوهش

اگرچه به نظر می‌رسد که رشد زبان از یک مسیر نسبتاً مشابهی در اکثر کودکان تبعیت می‌کند، ولیکن نقش حیاتی محیطی را که کودکان در آن قرار دارند، نباید نادیده گرفت. کودکان مهارت‌های زبانی را در خارج از بافت و موقعیت کسب نمی‌کنند؛ زبان با زندگی روزانه آنها در هم تنیده است. مجموعه مطالعات زیادی حاکی از نقش مهمی است که والدین، مراقبین و معلمان در الگوسازی رشد زبان و سوادآموزی کودکان بر عهده دارند. اثر تعاملی و پویا بین «طبیعت» ذهن، درون داد خارجی یا «تربیت» که از محیط حاصل می‌شود و سبک زندگی که برگرفته از فرهنگ غنی است، باعث کمک به رشد زبان و مهارت‌های سوادآموزی می‌شود (شاخص‌های یادگیری و رشد اولیه ایالت واشینگتن، ۲۰۰۵).

در آموزش زبان فارسی با توجه به سه مولفه ساختار، محتوا و کاربرد، می‌توان مهارت‌های زبانی را به خرده‌مهارت‌های آن تقسیم کرد. خرده مهارت‌های گوش دادن و سخن گفتن به شرح زیر تفکیک شدند:

- پردازش شنیداری
- دستور آگاهی
- گفتمان
- التذاذ ادبی

در راستای این موضوع در ادامه به پرسش‌های پژوهش پاسخ داده می‌شود:
سوال اول: استانداردهای مهارت سخن گفتن و گوش دادن در ورود به دبستان چیست؟
استاندارد مهارت سخن گفتن و گوش دادن در خرده مهارت‌های پردازش شنیداری، گفتمان و التذاذ ادبی در پیش‌دبستان به شرح جداول زیر است:

جدول (۱۶). استانداردهای پردازش شنیداری در ورود به دبستان

پایه	گوش دادن و سخن گفتن	
	خرده مهارت‌ها	اهداف
پیش‌نیز	پردازش شنیداری	از دستورات شفاهی یک قسمتی یا دو قسمتی پیروی می‌کند.
		توالی‌های شنیداری مانند حروف، کلمات، اعداد و الگوهای آهنگین و قافیه دار را به درستی تقلید و تکرار می‌کند.
		نام اشیا، رنگ‌ها، اشکال و اعداد را با سرعت و به درستی می‌گوید.
		اشعار عامیانه کوتاه و قافیه دار و قصه های دارای الگوهای تکراری و منظم را از بر می‌خواند.
	ملاک، توضیح و مثال	دستورات زیر را انجام می‌دهد: توپ را بده من. توپ را بیار بده من. میتواند توالی‌های زیر را تقلید و تکرار کند: پ/ت/ک؛ یک/دو/سه/زنگ مدرسه؛ ۵/۴/۱؛ آب/پول/ماشین
	مانند یک توپ دارم حسنی نگو	توالی از رنگ‌ها را با سرعت و به درستی نام می‌برد.

جدول (۱۷). استانداردهای گفتار در ورود به دبستان

پایه	گوش دادن و سخن گفتن	
	خرده مهارت‌ها	اهداف
نیز	گفتار	در گفتگوی غیررسمی با همسالان و بزرگترها به آنها گوش می‌دهد و با آنها حرف می‌زند.
		در گفتگوهای کلاسی مشارکت می‌کند و اصول و قواعد گفتگو و بحث را رعایت می‌کند.
	ملاک، توضیح و مثال	سلام و احوالپرسی می‌کند و به پرسش‌ها پاسخ می‌دهد. انواع پرسش‌واژه‌ها را می‌فهمد. (چه کسی، چه چیزی، کجا (چه جایی)، چه وقتی، چرا، چطوری).
	هنگام سخن گفتن دیگران ساکت می‌ماند و به حرف آنها گوش می‌دهد. نوبت حرف زدن را رعایت می‌کند. به طرف گفتگو احترام می‌گذارد. (تمرین به نوبت حرف زدن با بازی آموزش داده شود).	

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

جدول (۱۸). استانداردهای التذاذ ادبی در ورود به دبستان

پایه	گوش دادن و سخن گفتن	
	ملاک، توضیح و مثال	اهداف
پیش‌باز		خرده مهارت‌ها
		التذاذ ادبی
	به کتاب جذاب کودکانه که برایش خوانده می‌شود یا داستانی که گفته می‌شود توجه نشان می‌دهد. به داستانهایی که از طریق نوار پخش می‌شوند گوش می‌دهد. همزمان با گوش دادن به داستانی که از نوار پخش می‌شود به کتاب مربوط به آن داستان نگاه می‌کند.	به انواع داستان‌های ساده و شعرهای کودکانه گوش دهد
	برای داستانی مانند «بیزب قندی» نقاشی بکشد.	با نقاشی و نمایش و شعر یک داستان را بازنمایی می‌کند.
		در بازگویی یک داستان یا حادثه نقش و صدای شخصیت‌ها را تقلید می‌کند.

سوال دوم: استانداردهای مهارت سخن گفتن و گوش دادن در پایه اول ابتدایی چیست؟ استاندارد مهارت سخن گفتن و گوش دادن در خرده مهارت‌های پردازش شنیداری، دستوراگاهی، گفتمان و التذاذ ادبی در پایه اول ابتدایی به شرح جداول زیر است:

جدول (۱۹). استانداردهای پردازش شنیداری در اول ابتدایی

پایه	گوش دادن و سخن گفتن	
	ملاک، توضیح و مثال	اهداف
		خرده مهارت‌ها
-	کتاب فارسی را از کیف درآوردید و صفحه	از دستورات شفاهی دو یا سه قسمتی

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
اهداف	خرده مهارت‌ها	شنی‌داری
ملاک، توضیح و مثال		
۳۶ را باز کنید.	پیروی می‌کند.	
واکنش‌های حاکی از گوش دادن نشان می‌دهد، نگاه می‌کند، دست می‌زند، هم خوانی می‌کند.	به گونه‌های مختلف ادبی عامیانه (شفاهی و مکتوب) شامل داستان‌ها و اشعار گوش می‌دهد.	
در کلاس تمرین شود تا بتواند یکی از تکالیف خانه را بدون کمک نوشتن یا فضای مجازی به خاطر بسپارد.	اطلاعاتی را که بصورت شفاهی ارائه شده‌اند به یاد می‌آورد.	
می‌تواند پس از شنیدن متن آن‌را بازگو کند، از محتوای متن متأثر یا خوشحال شود و برخی رخدادهای و اتفاقات متن را نمایش دهد.	وقتی متنی را می‌شنود نشان می‌دهد که کلمات و معنای آنها را فهمیده است.	

جدول (۲۰). استانداردهای دستورآگاهی در اول ابتدایی

اهداف گوش دادن و سخن گفتن		پایه
جملات ساده شنیداری را در یک توالی و پیوستگی منطقی می‌فهمد و بکار می‌برد.	دستور	۱
نسبت به نظام صرفی کلمات آگاهی دارد.	آگاهی	

جدول (۲۱). استانداردهای گفتمان در اول ابتدایی

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
اهداف	خرده مهارت‌ها	گفتمان
ملاک، توضیح و مثال		
جزئیات یک حادثه یا واقعه‌ای که اخیراً اتفاق افتاده را توصیف می‌کند.	هنگام استفاده از زبان توصیفی منظور را به درستی می‌فهمد و می‌فهماند.	
کلماتی را بکار می‌برد که نشان از روابط ترتیب و توالی دارند نظیر: اولین، بعدی و آخرین همانند موارد زیر: اول توپ بده بعداً بریم؛ اول	توصیف شخصیت‌ها و حوادث داستان را می‌فهمد و با توالی درست باز می‌گوید.	

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

پایه	گوش دادن و سخن گفتن	
	خرده مهارت‌ها	اهداف
		ملاک، توضیح و مثال
		منم دوم تویی آخرم سارا است؛ من حالا نمی‌آم بعداً می‌آم؛ من اولین نفرم داستان‌های آشنا را با رعایت مقدمه و متن و مؤخره آنها بازگویی می‌کند.
		داستان‌ها را با زندگی واقعی مقایسه می‌کند.
		به ترتیب درستی تصاویر را کنار هم می‌چیند تا بتواند داستانی را تعریف کند.
		با بیان نظرات یا پرسیدن سئوالات، مکالمه‌ای را شروع می‌کند (مهارت پرسشگری و آغاز گفتگو را کسب می‌کند).

جدول (۲۲). استانداردهای التذاذ ادبی در اول ابتدایی

پایه	گوش دادن و سخن گفتن	
	خرده مهارت‌ها	اهداف
اول	التذاذ ادبی	از شنیدن و دیدن انواع گوناگون موضوعات ادبی موردعلاقه‌اش لذت می‌برد.
		رخدادها و لطفه‌های خنده دار را گوش می‌کند و واکنش نشان می‌دهد.
		مانند فرهنگ فارسی، کردی، ترکی، لری، بلوچی و امثال این‌ها (در هر منطقه از زبان بومی خود شروع می‌کند و به سمت داستان‌های غیربومی می‌روند).

پایه	گوش دادن و سخن گفتن	
	خرده مهارت‌ها	اهداف
		ملاک، توضیح و مثال
		به نوبت بخشی از قصه خیالی را تکمیل می‌کند.
		از داستان پردازی لذت می‌برد.
		طنزها و معماها و کلمات با معانی دوگانه را می‌فهمد و بکار می‌برد.

سوال سوم: استانداردهای مهارت سخن گفتن و گوش دادن در پایه دوم ابتدایی چیست؟ استاندارد مهارت سخن گفتن و گوش دادن در خرده مهارت های پردازش شنیداری، دستور آگاهی، گفتمان و التذاذ ادبی در پایه دوم ابتدایی به شرح جداول زیر است:
جدول (۲۳). استانداردهای پردازش شنیداری در دوم ابتدایی

پایه	گوش دادن و سخن گفتن	
	خرده مهارت‌ها	اهداف
دوم	پردازش شنیداری	ملاک، توضیح و مثال
		در انجام فعالیتها یا کارهای مربوط به مدرسه، اجرای مقررات را مطابق با مراحل انجام آن در کلاس تمرین می‌کند.
		از دستورات شفاهی چندگانه پیروی می‌کند.
		به راحتی و با دقت گوش می‌دهد و بر گوینده و سخن وی متمرکز می‌شود.
		کودک درباره اتفاقات کوچک و بزرگ زندگی روزانه اش و آنچه شنیده است، گفتگو می‌کند.
		اطلاعات و ایده‌های کلیدی و اصلی موجود در رسانه شنیداری یا از متنی که بلند خوانده شده را بازگو می‌کند.
		سوالاتی که درباره تجارب نزدیک بصورت شفاهی پرسیده می‌شوند را می‌فهمد و پاسخ می‌دهد.
		اطلاعاتی را که بصورت شفاهی بیان شده‌اند به یاد می‌آورد و تعبیر و تفسیر می‌کند.
		تذکرات و تشویقات مسئولین مدرسه را به یاد می‌آورد و می‌فهمد. شنیده‌ها را به زبان خود توضیح می‌دهد.

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

جدول (۲۴). استانداردهای دستورآگاهی در دوم ابتدایی

اهداف گوش دادن و سخن گفتن		پایه
در معرفی و توصیف افراد، مکان‌ها، اشیاء، حوادث و اتفاقات متناسب با سن خود از جملات کامل و درست استفاده می‌کند.	دستور آگاهی	۳
از ترتیب کلمات در جمله استفاده می‌کند.		
کلمات را در دسته‌ها و گروه‌هایی با ویژگی‌های مشترک دسته‌بندی می‌کند.		
معنای کلمات نوساخته و جدید را می‌فهمد اگر با چسبیدن پسوندها یا پیشوندهای آشنا به کلمات آشنا ساخته شده باشند.		

جدول (۲۵). استانداردهای گفتمان در دوم ابتدایی

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
ملاک، توضیح و مثال	اهداف	خرده مهارت‌ها
		گفتمان
	به هنگام ارتباط کلامی یا شفاهی می‌تواند زبان فارسی را متناسب با سن یا پایه تحصیلی خود بکار برد.	۳
زمانیکه کودکی خواب است با نجوا صحبت می‌کند.	لحن و بلندی صدایش را متناسب با موقعیت‌های مختلف تنظیم می‌کند.	
مثال: می‌داند که در پاسخ به سؤال (ساعت چنده؟) باید زمان را بگوید و نه قیمت ساعت را.	معنای سوالات را به گونه‌ای تعبیر و تفسیر می‌کند که پاسخ متناسب با آن را بدهد.	
در داستان‌ها علت رخدادها را می‌فهمد و بازگو می‌کند.	روابط علی ساده و روزمره را می‌فهمد و بیان می‌کند.	
	در گفتگوهای گروهی فعالانه با روش‌های گوناگون مشارکت می‌کند: با ابراز عقیده کردن درباره گفته‌ها و عقاید دیگران، با پرسیدن و جواب دادن به پرسش‌ها تا اطلاع و آگاهی بیشتری کسب کند و موضوع گفتگو را عمیق‌تر دریابد.	

جدول (۲۶). استانداردهای التذاذ ادبی در دوم ابتدایی

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
ملاک و توضیح و مثال	اهداف	
	خرده مهارت‌ها	۳
	التذاذ ادبی	
	می‌تواند رخدادها و لطفه‌های خنده‌دار تعریف کند.	
	نمونه‌های ساده و جذاب ادبیات امروزی و افسانه‌های کهن را با قصه‌گویی و پخش فیلم تجربه کند.	
در فعالیتی مشخص دانش‌آموزان با لهجه و زبان خود صحبت می‌کنند.	با همسالان خود از قومیت‌ها و زبانهای مختلف صحبت می‌کند.	

سوال چهارم: استانداردهای مهارت سخن گفتن و گوش دادن در پایه سوم ابتدایی چیست؟

استاندارد مهارت سخن گفتن و گوش دادن در خرده مهارت‌های پردازش شنیداری، دستوراگاهی، گفتمان و التذاذ ادبی در پایه سوم ابتدایی به شرح جداول زیر است:

جدول (۲۷). استانداردهای پردازش شنیداری در سوم ابتدایی

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
ملاک، توضیح و مثال	اهداف	
	خرده مهارت‌ها	۳
	پردازش شنیداری	
	توجه، تمرکز و دقت شنیداری او از نظر زمان، یادآوری و درک نسبت به شنیده‌های جذاب روزافزون است.	
از عهده انجام امتحانات شفاهی بر می‌آید.	به انواع گوناگون سوالات درسی که بصورت شفاهی ارائه می‌شوند بصورت مناسب و مقتضی پاسخ می‌دهد.	
تفاوت‌سوالاتی که با پرسش‌واژه‌هایی مانند چرا، چگونه و مانند اینها را درک می‌کند.	معنی پرسش‌واژه‌ها را می‌فهمد و به سوالات پاسخ مناسب می‌دهد.	

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

جدول (۲۸). استانداردهای دستوراگاهی در سوم ابتدایی

اهداف گوش دادن و سخن گفتن		پایه
در ارتباط کلامی یا شفاهی بتدریج ساختارهای جمله سازی پیچیده بیشتری را بکار میبرد.	دستور آگاهی	۳
در بازشناسی واژه‌ها از دانش خود در مورد ریشه لغات (هم‌خانواده)، پیشوندها، و پسوندها استفاده می‌کند.		
به نقش معنایی کلمات در جمله (کنشگر، کنش‌پذیر، کنش، زمان، مکان، وسیله) توجه می‌کند.		

جدول (۲۹). استانداردهای گفتمان در سوم ابتدایی

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
ملاک، توضیح و مثال	اهداف	خرده مهارت‌ها
گفتگویی را در باب یک موضوع دلخواه شروع می‌کند. به توصیه‌ها و درخواست‌های دیگران واکنش نشان می‌دهد. پرسش‌هایش را از دیگران می‌پرسد و به پرسش‌های آنها پاسخ می‌دهد. پیگیری و توجه می‌کند که آیا دیگران منظورش را به درستی فهمیده‌اند یا نه!	شیوه‌ها و قواعد شروع، ادامه و خاتمه گفتگو را می‌داند.	گفتمان
	یک ایده را به شیوه‌های مختلف بیان می‌کند.	۳
	نشان می‌دهد که در انتخاب و کاربرد زبان، گونه‌های آن (کودکانه، رسمی، قلدرانه، لوسانه، قهرانه) و نیز رفتارهای غیرکلامی‌اش متناسب با وضع مخاطب	

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
ملاک، توضیح و مثال	اهداف خرده مهارت‌ها	
	صحبت می‌کند.	
<p>هنگام صحبت با کودک خردسال‌تر از زمانی که متناسب با شنونده هدفش است به درستی استفاده می‌کند.</p> <p>از کلمات ساده استفاده می‌کند.</p> <p>در صحبت با همسالان و بزرگسالان و در گفتن داستان یا دریافت اطلاعات یا درخواست برای کمک و مانند این‌ها از کلمات مختلف استفاده می‌کند.</p> <p>مثال: می‌تواند در تعامل با بزرگسالان از کلمات مؤدبانه مثل شما بفرمایید بله و ... در تعامل با همسالان از کلمات معمولی و خودمانی مثل تو، بیا، خب، و ... استفاده کند.</p>	<p>از زیبایی که متناسب با شنونده و هدفش است به درستی استفاده می‌کند.</p>	
<p>کودک را به گفتگوها و بحث‌های متنوع و درباره موضوعات مختلف وارد کنید. از او بخواهید تا اظهارنظرش را شفافتر و روش‌تر و گسترده‌تر بیان کند. کودک را تشویق کنید که به سخن دیگران گوش کند و او نیز همین شفافیت و روشنی و گستردگی را از دیگران بخواهد.</p>	<p>به گفتگوها و مباحثات عمیق‌تر و جدی‌تری با موضوعات گسترده‌تر و متنوع‌تر توجه می‌کند و در آنها مشارکت می‌کند و در صورت نیاز توضیحات بیشتری را از گوینده می‌خواهد.</p>	
ویژگی‌های شخصیت (مانند نوع	شخصیت‌ها و موقعیت‌ها و حوادث	

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
ملاک، توضیح و مثال	اهداف	
	خرده مهارت‌ها	
پوشش، ظاهر، اخلاق) را بازگو می‌کند.	اصلی یک داستان را با جزئیات تعریف می‌کند.	
	تلویحات و معانی ضمنی را در گفتگوهای روزمره درک می‌کند.	
	زبان شفاهی را برای مقاصد گوناگون مانند اطلاع رسانی، متقاعد سازی و تفریح و سرگرمی بکار می‌گیرد.	

جدول (۳۰). استانداردهای التذاذ ادبی در سوم ابتدایی

گوش دادن و سخن گفتن		پایه
ملاک و توضیح و مثال	اهداف	
	خرده مهارت‌ها	۳
	التذاذ ادبی	
به گونه‌های ادبی متنوعی از قبیل داستان‌ها و اشعار گوش می‌دهد.	طنزها و معماها و کلمات با معانی دوگانه را می‌فهمد و بکار می‌برد.	

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد مهارت گوش دادن و سخن گفتن شامل چهار خرده مهارت پردازش شنیداری، دستور آگاهی، گفتمان و التذاذ ادبی می‌شود. خرده مهارت‌های پردازش شنیداری و دستور آگاهی در بخش ساختار زبان، گفتمان در حوزه معنا و التذاذ ادبی در حوزه کاربرد قرار گرفت. انطباق این یافته با طبقه‌بندی ابعاد توانش ارتباطی (هایمز، ۱۹۷۲؛ کنل و سوائین، ۱۹۸۰) صحت آن را تایید می‌کند؛ آنها توانش

ارتباطی را در سه حوزه توانش دستوری، توانش اجتماعی و توانش راهبردی طبقه‌بندی کردند.

یافته‌های پژوهش حاضر به روشنی نشان می‌دهد چگونه می‌توان دانش‌آموزان را در مهارت گوش دادن و سخن گفتن به توانش ارتباطی رساند. به بیان دیگر کسب مهارت پردازش شنیداری و دستور آگاهی موجب ایجاد توانش دستوری در زبان‌آموزان می‌شود؛ کسب مهارت گفتمان، توانش اجتماعی را در آنها شکل می‌دهد و التذاذ ادبی توانش راهبردی را ایجاد می‌کند. به بیان دیگر کسب این مهارت‌ها با توجه به سه مولفه ساختار، محتوا و کاربرد کریستال (۱۹۸۷) و لاهی (۱۹۸۸)، به معنی ایجاد توانش دستوری، توانش اجتماعی و توانش راهبردی (هایمز، ۱۹۷۲؛ کنل و سواين، ۱۹۸۰) خواهد بود.

چنانچه با دقت بیشتری به مطالب یادشده پردازیم، درمی‌یابیم آموزش مهارت گوش دادن و سخن گفتن براساس استانداردهای زبانی، دانش‌آموز را به سه شایستگی مجهز می‌کند: شایستگی اول همان توانش دستوری است که تاکید بر صورت و ساختار زبان دارد؛ شایستگی دوم توانش اجتماعی است که بر معنا و انتقال پیام تمرکز دارد و شایستگی سوم توانش راهبردی است که بر کاربردی کردن شایستگی اول و دوم در زندگی روزمره تاکید دارد و کاربر زبان به کمک آن شایستگی می‌تواند متناسب با هدف خود از زبان استفاده کند.

با توجه به استانداردهای به دست آمده در مهارت گوش دادن و سخن گفتن در پژوهش حاضر، انتظار داریم دانش‌آموزان در پایان دوره اول ابتدایی در مهارت گوش دادن و سخن گفتن مجهز به این سه شایستگی باشند. در توانش دستوری می‌توان انتظار داشت دانش‌آموزان به راحتی و با دقت به مطالب شنیداری گوش دهند و بر گوینده و سخن وی متمرکز شوند و هنگام سخن گفتن جملات را در توالی و پیوستگی منطقی بکار برند. در توانش اجتماعی به گفتگوهای روزمره با موضوعات گسترده‌تر و متنوع‌تر گوش کنند و تلویحات و معانی ضمنی آنها را درک کنند. در گفتگوهای کلاسی مشارکت کنند و اصول و قواعد گفتگو و بحث را رعایت کنند. در توانش راهبردی در

تدوین استانداردهای مهارت گوش دادن و سخن گفتن در دوره اول ابتدایی

بافتهای مختلف، در زندگی روزمره متناسب با شنونده و هدفش صحبت کنند. به گونه‌های متنوع متون شنیداری از قبیل داستان‌ها و اشعار ویژه کودکان از فرهنگ‌ها و گویش‌های مختلف گوش کنند و از آنها لذت ببرند.

آموزش مهارت‌ها براساس جدول استانداردها باعث می‌شود به تمامی جنبه‌های مهارت گوش دادن و سخن گفتن پرداخته شود و موردی مغفول نماند. چنان که اهمیت آموزش صحیح و تاثیر آن در ایجاد مهارت زبانی در مطالعات ماکادو (۲۰۱۰، ۱۰۱۲) و هلیدی (۲۰۱۴، ۲۰۱۶) تاکید شد پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان آموزشی، مولفان کتاب‌های درسی، ناشران و تولیدکنندگان بسته‌های آموزشی براساس نقشه روشن فرایند آموزش خرده مهارت‌های گوش دادن و سخن گفتن به تولید محتوا بپردازند تا زبان‌آموزان در این زمینه به توانش ارتباطی دست یابند.

منابع

بهراد، بهنام، متقیانی، رضا، جمشیدی، نوشین، دستجردی کاظمی، مهدی (۱۳۹۴). استانداردهای مهارت‌های زبانی از پایه آمادگی تا دیپلم (صحبت کردن، گوش دادن، خواندن، نوشتن. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش: پژوهشکده کودکان استثنایی.

دانای طوس، مریم، حق‌شناس، علی محمد (ناظر)، موسی پور، نعمت‌الله (ناظر)، نجفی پازوکی، معصومه (ناظر) (۱۳۸۹). تبیین اهداف و مؤلفه‌های آموزش مهارت‌های ادراکی و تولیدی زبان در برنامه درسی زبان ملی در دوره‌های مختلف تحصیلی آموزش و پرورش ایران. (گزارش شماره ۶۲۸). سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی: پژوهشکده برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی.

هوسپیان، آلیس (۱۳۹۵). اهداف و شاخصهای آموزشی در حیطه زبان، برقراری ارتباط و سوادآموزی برای کودکان در برنامه‌های پیش از دبستان. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش: پژوهشکده کودکان استثنایی.

Block, C. C., & Pressley, M. (2002). *Comprehension instruction: Research-based best practices*. New York: Guilford Press.

- Bloom, L., & Lahey, M. (1978). *Language Development and Language Disorders*. New York: Wiley.
- Browne, A. (2001). *Developing Language and Literacy 3–8*. Second edition. SAGE Publications Company.
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1 (1), 1-47.
- Crystal, D. (1987). *The Cambridge encyclopedia of language*. England: Cambridge University.
- Georgia department of education. (2004). *Language arts standards*. Retrieved from: <http://www.georgiastandards.org>.
- Halliday, M. A. K. (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. Revised by Christian M. I. M. Matthiessen. Routledge pub.
- Halliday, M. A. K. (2016). *Aspects of Language and Learning*. Springer Heidelberg New York Dordrecht London.
- Hymes, D. H. (1972). On Communicative Competence. In: J. B. Pride and J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics. Selected Readings*. (pp. 269-293). Harmondsworth: Penguin.
- Lahey, M. (1988). *Language Disorders and Language Development*. London: Collier Macmillan.
- Machado, M. J. (2010). *Early Childhood Experiences in Language Arts: Early Literacy* (9th ed.). Wadsworth, Cengage Learning.
- Machado, M. J. (2012). 10 Ed. *Early Childhood Experiences in Language Arts: Early Literacy* (10th ed.). Wadsworth, Cengage Learning.
- Sowers, L. (2000). *Language arts in early education*. Delmar pub.
- The Washington State Early Learning and Development Guidelines: Birth through 3rd Grade. (2012). A revision of the Early Learning and Development Benchmarks. (2005). published in The Department of Early Learning (DEL), Office of Superintendent of Public Instruction (OSPI).